

Universita Karlova v Praze. Filosofická fakulta

Posudek bakalářské práce

JAKUB DRBOHLAV: STOICKÁ TEORIE *SYNKATATHESIS*

Práce shromažďuje argumenty ze všech tří oborů stoické filosofie nutné k pochopení stoického učení o možnosti autonomního jednání. Autor zdařile rekonstruuje obecný kosmologický obraz, nauku o osudu a příčinách, stoickou strukturu poznání (včetně problému přitakání), nauku o *lekton*. Je si vědom jednotné souvislosti stoického systému, v němž dílčí teze nelze probírat odděleně. Ocenit lze rovněž to, že se na půdě tohoto systému pohybuje celkem suverénně, a to po vlastní vytčené trase. Na druhé straně je patrné, že výklad jednotlivých tezí je pod silným vlivem sekundární literatury – okruh analyzovaných míst i způsob jejich zpracování můžeme nalézt v Longovi, Ristovi, Karfíkovi, Mikešovi a Bobzienové. Tato silná závislost na cizích zdrojích zmírňuje *prima facie* pozitivní dojem, že autor pracoval s primárními zdroji a s edicí *SVF* zcela samostatně – spíše se zdá, že k nim pouze přihlížel. Toto vše je však na úrovni bakalářské práce přijatelné.

Horší je to s obsahovou nevyjasněností, kterou prozrazuje práce již volbou svého názvu, v němž se objevuje pojem přitakání, přestože její vlastní jádro, alespoň podle toho, jaké cíle deklaruje, se zdá ležet jinde, totiž v analýze sféry autonomie (toho, co je „na nás“) relevantní pro etiku. Autor sice v průběhu práce překládá hypotézu, že právě přitakání představuje místo pro uplatnění autonomie, ovšem toto propojení obojí tematiky – kromě toho, že pokus o ně je v práci nedotažený (viz níže) – by se také mělo nějak projevit v názvu práce či by mělo být synoptičtěji předvedeno v jejím úvodu. Jinou známkou koncepční nejasnosti je dvojznačné používání klíčových pojmů. Stoický systém je označen jako deterministický (str. 2), přestože se pak v rámci rozlišení dvou druhů příčin s velkým úsilím ukazuje, že se o determinismus nejedná. Jiná rozpornost se týká svobodné vůle – na jednu stranu autor vidí v *synkatathesis* zárodek či *analogon* svobodné vůle (str. 1, 20), na druhou stranu dospívá k tomu, že u stoiků nelze nic takového hledat (str. 34–35).

Nejde o náhodné rozpory. Spíše se zdá, že autor jako by na různých místech práce, zřejmě nevědomky ovlivněn odlišnými výklady, sledoval dvě linie, které nedokáže spojit. Jednou z nich je právě teze o *synkatathesis* jako analogonu svobodné vůle (str. 20). Tento předpoklad není v dosavadním výkladu nijak doložen, a naopak je v následující části na základě dobrých důvodů zpochybňován. Podle citace některých sekundárních autorů lze odhadovat, že je převzat od nich (na str. 1 autor odkazuje na Freda a Kahna).

Na druhé straně stojí linie výkladu, která sféru lidské autonomie hledá v tom, co je „na nás“ (τὸ ἐφ’ ἡμῖν), předpokládající rozlišení dvou druhů příčin, které vylučuje možnost alternativní volby, a tím i svobodnou vůli. Zde se autor – jak přiznává – opírá o intepretku Bobzienovou. Vliv sekundární literatury se projevuje i v podržení pojmu τὸ ἐφ’ ἡμῖν, jež však, jak autor sám uvádí, Chrysippos nepoužíval (str. 20).

K jakémusi zmírnění tohoto rozštěpení se autor přibližuje hlavní tezí práce, podle níž je *synkatathesis* sférou svobody právě proto, že je tím, co je „na nás“. Tento výklad není původní, nacházíme jej v Karfíkově práci, kterou autor sice uvádí v seznamu literatury, avšak neodkazuje k ní na klíčovém místě, kde klíčovou tezi předkládá (str. 32), což je metodicky přinejmenším pochybné. Avšak i když přejdeme tuto obtíž, zjišťujeme, že autor není schopen tuto tezi domyslet tak, aby uspokojivě spojila obě myšlenkové linie.

Jeho hlavní zjištění je následující: To, jaká jsem osoba, je výsledkem toho, jakým přesvědčením přitakávám, což se zase odvozuje od přitakání příslušným teoretickým vjemům. Odtud, tj. ze stanoviska teoretického poznání, je pak dovozeno, že každý z nás má ve své moci to, jakou je osobou, což je eticky relevantní (str. 32). Že člověk svoji *etickou* hodnotu osvědčuje tím, jakým teoretickým poznatkům přitakává, je v rámci stoického intelektualismu jistě plausibilní výklad, ovšem ne bez dalšího vysvětlení. Ve stoické teorii je třeba dodat dvojí, přičemž k obojímu

Lze dospět na základě primárních textů, k nimž autor odkazuje. Jednak je třeba dovysvětlit, proč je vůbec teoretické poznání mravně relevantní – totiž na základě chvály (příp. hany), která se pojí s přitakáním určitým poznatkům (chválen je ten, kdo se nenechá vláčet, ale jde s osudem). Jednak intelektualistická teze sama o sobě ještě neosvětluje kritický bod celé argumentace, totiž kde se bere původní rozdíl mezi volbou dobrých a špatných teoretických vjemů, tj. proč se někteří z nás stávají mudrci a jiní nikoli. I zde lze stoickou odpověď rekonstruovat. Spočívá v důrazu na jedincovu výchovu a charakterový vývoj, který nesměřuje vždy pouze k lepšímu. Také na tyto teze sice lze, přinejmenším v náznaku, v práci narazit, ovšem nikoli v příslušné a nutné souvislosti.

Zásadní otázku, totiž jak je možná ve stoicismu autonomie, tak autor podle mě nejen nezodpovídá, ale ani neidentifikuje, kde ji má hledat. Přitom podle jeho vlastního výkladu by její systematické místo mělo být jasné – jde o to, co znamená „my sami“ ve větě: „Přitakání je přitom v naší moci proto, že v jeho udělení nejsme cele determinováni vnější příčinou, nýbrž že hlavním kauzálním faktorem není nic jiného než my sami.“ (str. 32) Autor správně uvádí, že stoické řešení směřuje k odlišení dvou různých příčin. Vnitřní příčinu však vůbec nevykázal jako něco, co by připouštělo hovořit o autonomii (když už ne o svobodné vůli). Naopak na základě jeho výkladu se vnucuje pochopení, že „my sami“ představuje stejně nelibovolný faktor, jakým je příčina vnější, tj. že je vrozenou či jednou provždy utvořenou povahou. Toto „my sami“ je však ve stoicismu přirozeně *logos* a je důležité pochopit, že v etice jde o jeho individuaci v procesu vyčleňování z celkové kosmologické pneumatické souvislosti, mající podobu specificky lidské ontogeneze. Je zřejmé, že i po této odpovědi lze klást další otázky, které jsou možná – jak z hlediska stavu zdrojů, tak z hlediska systematického – v úplnosti těžko zodpověditelné. Proto přirozeně nechceme po autorovi, aby tento problém sám vyřešil, ale chce se po něm, aby jej identifikoval, metodicky popsal status podané odpovědi, potíže, které se takovému projektu staví (nejen v triviálním smyslu: kde je determinismus, není etika), a také omezení, jimž podléhá zjištěné řešení. Autor však shromažďuje množství tezí, ale jako by se přesně neorientoval v jejich systematické relevanci. Když např. říká v rámci druhé linie své argumentace, že stoická filosofie umožňuje smysluplnou etiku, ale zároveň neumožňuje volbu jednjícího mezi dvěma možnostmi, pak jde o opět nominálně o správnou interpretaci klíčového stoického názoru, která však zcela stranou nechává to, že jde o názor dosti protiintuitivní. Mohli bychom namítnout: Jistě, je zde smysluplné pole pro etiku, ale právě pouze pro etiku stoickou.

Ještě krátce k několika problémům spíše formálního rázu. Stylistika někdy pokulhává, objevují se kolokviální výrazy (tím pádem, bere místo považuje), chybně se skloňuje jméno Cicero (-ona) a Seneca (-ky); v dost špatném stavu je interpunkce. Některé teze se opakují (např.: každý vyšší stupeň obsahuje i dokonalosti nižšího stupně). Klíčový pojem *λεκτόν* je alternativně chybně překládán jako „to, co má být řečeno“ (str. 16) (správně: to, co může být řečeno, je vylovitelné, viz systematicky významný rozdíl mezi *λεκτόν* a *λεκτέον*).

Jsou to však především uvedené *obsahově-argumentační* důvody, které snižují hodnocení práce. Ta sice poctivě referuje o stoických naukách, obsahuje téměř vše, co je třeba k problému říci, ale neprokázala schopnost sestavit tyto teze samostatně do jednotné souvislosti; syntézu nahradilo opakování dílčích výkladů, které však bez reflexe vede k rozporům. Navrhují hodnotit nanejvýš stupněm *velmi dobře*.

V Praze 2. 9. 2013
Jakub Jinek